

Dragoun, Zdeněk

Rytiny v románské Malostranské mostecké věži v Praze a otázka jejich restaurování

Archaeologia historica. 1994, vol. 19, iss. [1], pp. 307-317

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140100>

Access Date: 13. 11. 2024

Version: 20241113

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

B.

VÝZKUM MĚST

Rytiny v románské Malostranské mostecké věži v Praze a otázka jejich restaurování

ZDENĚK DRAGOUN

K pozoruhodným prvkům středověkého výtvarného projevu patří ryté kresby, nalézané na kvádřících románských staveb. Značné množství takových rytin bylo zjištěno v interiéru přízemí románské věže, součástí malostranského nástupu na Juditin most. Jejich objevení, konzervace a přípravné prezentační práce souvisejí s aktivitou V. Píši, který je v literatuře zmínil jen okrajově (Píša 1980, 144). Při datování rytin se vychází především ze zobrazené zbroje, výsledkem je zařazení do intervalu od konce 12. do 2. poloviny 13. století (Chadraba 1991, 107; Vilímková 1972, 70) nebo přesněji do poloviny 13. století (Ječný 1979, 36) či do jeho 3. třetiny (Stehlíková 1984, 83; Stehlíková—Varhaník—Sommer 1984, 24).

Rytiny byly ve věži evidovány na jižní interiérové stěně a v menší míře na stěně západní. Technika provedení sahá od vlasově tenkých linií po výrazně plastická zobrazení s hloubkou reliéfu přesahující 1 cm, výtvarná úroveň od velmi primitivně pojednaných motivů po práci téměř profesionálního charakteru (běžící pes na západní stěně). V současné době je možné vidět minimálně 63 rytin, z toho 52 na západní a 11 na jižní straně prostoru. Za jednotku je při tomto počtu považována celá plocha kvádříku, která v řadě případů obsahuje větší počet motivů. Uvedený počet není zřejmě konečný. Pod výrazně zpráškovatělým povrchem některých kvádříků na západní stěně se mohou skrývat dosud neidentifikované rytiny, jiné nelze ze stejného důvodu interpretovat. Narušení opuky se neomezuje jen na zpráškovatění povrchu, ale zasahuje i do hloubky tak, že několik plasticky pojednaných prvků odpadlo a jiné odpadnutím hrozí. Stav rytin v současnosti neumožňuje jejich kresebnou dokumentaci a dovolil fotografovat pouze zachovalejší partie, které nebyly ohroženy s tím souvisejícími vlivy (prudké vysychání narušené povrchové vrstvy opuky při nutném nasvícení a opětné následné vstřebávání vlhkosti ze zdiva).

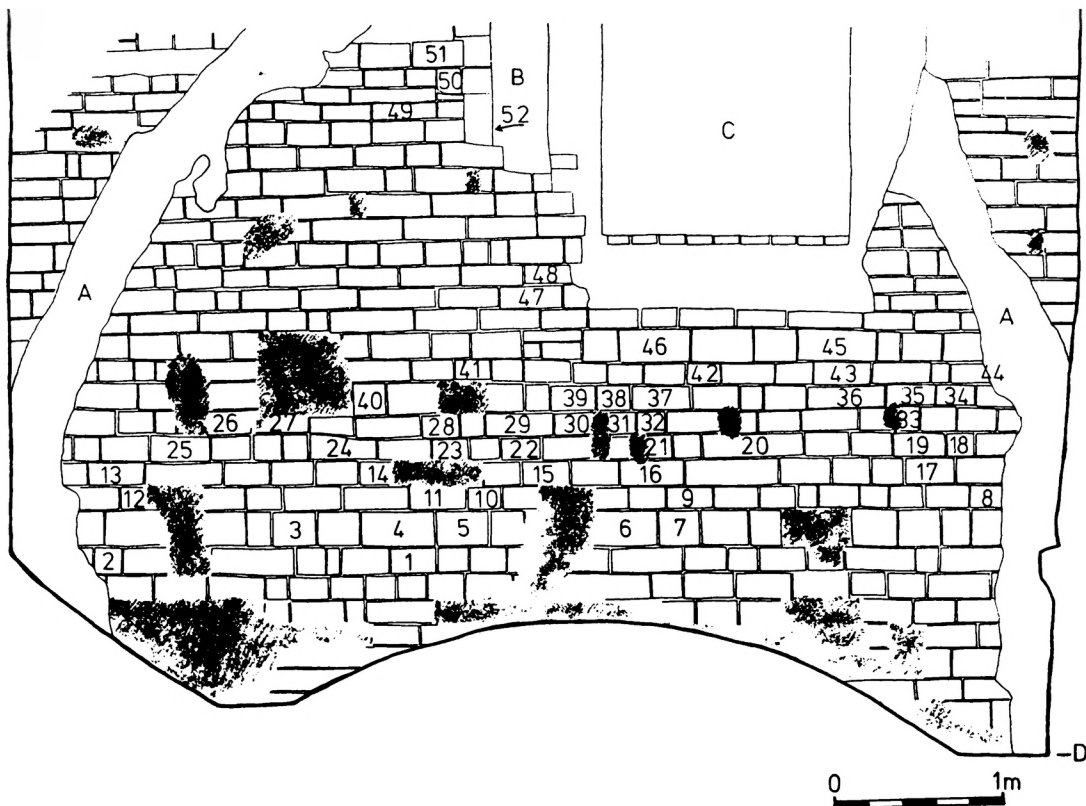
Rozmístění rytin na jižní stěně ukazuje, že jejich největší kumulace se vyskytuje v 11.—13. kvádřikové řádce, počítané od předpokládané úrovně podlahy, naznačené možnou bází silně narušené podpory původní křížové klenby v jihzápadním rohu interiéru (obr. 1:D). Tato kumulace byla tehdy situována zřejmě ve výšce 180—220 cm. Celkový výskyt rytých kreseb zasahuje 8.—19. řádku, tedy rozmezí 110—290 cm od nejnižší nivelety. Izolovanou skupinu tvoří čtyři rytiny ve 25.—29. řádku (360—420 cm, rytiny č. 49—52 obr. 1), jejichž vznik zřejmě souvisí s obsluhou románské střílny (obr. 1:B). Veškeré ryté kresby se nacházejí na ploše ohraničené zazděnou jizvou po odstranění románské klenbě interiéru (obr. 1:A). Vše nadsvěčuje tomu, že byly do stěn stavby vyryty dodatečně někdy v době, kdy věž Juditina mostu, postavená současně s ním v letech 1158—1172 (Merhautová 1971, 270n; Merhautová—Třeštíková 1983, 170), sloužila k fortifikačním účelům. Téměř všechny byly realizovány v dosahu stojícího člověka.

Zobrazené motivy na dnes určitelných rytinách lze rozdělit do několika okruhů. Mezi nejčastější patří znázornění lidských postav (obr. 1 č. 1, 9, 11, 18, 32, 35) nebo obličejů (obr. 1 č. 7, 8, 19, 20, 26, 27). Nejvýraznějšími z nich jsou dva ozbrojenci v kroužkové zbroji s mečem, ale bez štítu. Tyto figury jsou zpodobeny jako stojící, ale vzhledem k formátu kvádříků spočívají v horizontální poloze (obr. 1 č. 15 a 16). Druhou motivickou skupinu představují prvky zbroje a s nimi související motivy heraldické. Početné štíty jsou vesměs kapkovitého tvaru, který je v mnoha případech totožný s tvarem obličejce, takže u některých rytin dnes nemůžeme spolehlivě určit jejich motivickou příslušnost. Na štítech normanského typu jsou v různé míře čitelnosti patrna erbovní znamení (obr. 1 č. 20, 31, 38, 39, 41, 42, 46). Některé erby jsou zobrazeny se zřejmou snahou po kompletnosti i s tu více tu méně stylizovaným helmem (obr. 1 č. 20, 38, 39, 41) a na starší fotografické dokumentaci jsou patrné mezi erby nebo nad nimi umístěné meče (obr. 1 č. 38 a 39). Další skupinu motivů představuje zvěř, nejčastěji jelen (obr. 1 č. 14, 21, 50). Poslední skupinu tvoří doplňující prvky, mezi nimiž převládají pětihruté hvězdy provedené jedním tahem — pentagramy. Sem je patrně možno zařadit i plastickou osmihroutou hvězdu, kterou lze považovat spíše za ozdobný než heraldický motiv, protože je uplatněna bez štítu.

Umístěním i motivy se obdobně projevují i rytiny na západní stěně. Kromě výrazně menšího počtu rytin je zde markantní i rozdíl v technice jejich provedení. S výjimkou zcela totožně provedené osmihruté hvězdy, lišící se pouze většími rozměry, zde postrádáme plasticky rytá zobrazení. Ze zobrazené zvěře vyniká běžící pes, kombinaci dvou motivických okruhů představuje jezdec na koni.

Datovatelnými prvky jsou kromě obecně románského pojednání postav pouze součásti výzbroje a výstroje. Bohužel téměř všechny takto posuzovatelné detaily se vyznačují dosti širokým obdobím výskytu. Platí to o normanském typu štítu, který je u nás zobrazován od 2. poloviny 12. do poloviny 13. století (Stehlíková 1984, 83), platí to o hrncové přilbě, užívané až do počátku 14. století (Klučina—Romaňák 1983, 126), ještě větší časový rozptyl má jednoruční meč s kruhovou hlavicí. Používání kroužkové košile je v našem prostředí v ikonografických pramenech doloženo ve 2. a 3. třetině 13. století (Stehlíková 1984, 83). Její kombinace s nákoklenkami přichází v úvahu nejdříve v polovině 13. století (Stehlíková 1984, 83; Klučina—Romaňák 1983, 122). Porovnáme-li toto datování, zjistíme, že dobou, v níž se uvedené prvky mohou vyskytovat vedle sebe, je období kolem poloviny 13. století. V této době je pak nutné předpokládat vznik popisovaných rytin.

Tento soubor je možné srovnávat s jinými, v poslední době publikovanými celky. Rytiny z přemyslovského paláce z Olomouckého hradu jsou datovány rámcově do 13. století a hodnoceny jako spontánní výtvarné projevy žáků katedrální školy (Pojsl 1991, 211; Michna—Pojsl 1988, 158), podobné rytiny z baziliky sv. Jiří na Pražském hradě jsou určeny jako raně středověké (Chotěbor 1985, 636). Za jejich autory jsou považováni výtvarně neškolení příslušníci vyšších vrstev, obyvatelé Pražského hradu (Chotěbor 1985, 640). Po formální stránce je až zarážející podobnost některých rytin z mostecké věže s rytinami svatojiřskými (zejména zvířecí figury), rovněž tematické rozvrstvení je analogické včetně výskytu téměř identických obrazů (jeleni, pětihrutá hvězda). Tato podobnost se ovšem týká výlučně tence rytých vyobrazení. Výrazně plasticky provedené rytiny, navíc koncipované do složitějších scén, ve sv. Jiří i v Olomouci chybějí. Dalším podstatným rozdílem ve vztahu k oběma srovnávaným lokalitám je naprostá absence nápisů v mostecké věži.

Obr. 1. Rozmístění rytin na jižní stěně věže. 1–52 kvádříčky s rytými kresbami, A — dodatečně zadržaná jizva po odstraněné románské klenbě, B — otvor románské střílny, C — dodatečně upravená nika, D — předpokládaná úroveň podlahy. Stínované dodatečně drobné zásahy do románského zdiva. Zaměření J. Mourek, J. Vejnarová, kresba J. Mourek.

Při pokusu o zjištění původu mosteckých rytin je tedy možné vycházet z toho, že zobrazené výjevy souvisejí s prostředím vyšší sociální skupiny obyvatelstva, orientované na loveckou a vojenskou činnost a patrně neznalé písemného projevu. Protože předpokládáme jejich vznik v době kolem poloviny 13. století, pokusme se zahrnout přehnaný skepticismus v otázce identifikace rytých zobrazení (Vilímková 1972, 70) a hledejme klíč k nim v písemných pramenech.

V tzv. Druhém pokračování Kosmovy kroniky zaznamenáváme totiž situaci, která se přímo dotýká „turrim, quae sita est circa pedem pontis“. V závěrečné fázi odboje mladého Přemysla proti Václavu I. byla tato věž obsazena 6. srpna 1249 bez boje královskými ozbrojenci, když ji předchozího dne opustili bojovníci Přemyslovi (FRB II, 306). Se značnou dávkou pravděpodobnosti lze předpokládat, že při této příležitosti došlo ke vzniku zmíněných rytin. Domnívám se, že k nejvýznamnějším částem souboru patří hrubě symetricky sestavený komplet erbů. Možná jejich držitelům náleží poněkud níže umístěné obličejové doplněné ojediněle dalšími erby. Pod horizontálně situovanými ozbrojenci jsou pak zobrazeny komplikované výjevy s postavami, které vztyčenými rukama snad přiznávají své porobení nebo jsou zachyceny v prosebném gestu či při modlitbě. Již dříve byla konstatována i značná důležitost snad biblic-

Obr. 2a a 2b. Srovnání stavu rytin po odkrytí a v roce 1992. Uprostřed záběrů rytiny s erby č. 38 a 39, vpravo nahoře zkřížené hrábě na rytině č. 46, vpravo dole jelen na rytině č. 21. Foto PUPP a Z. Fučík.

kého výjevu (Vilímková 1972, 70). Považuji za velmi pravděpodobné, že základní rovina souboru rytin v mostecké věži byla záměrně vytvořena na paměť skončení ozbrojeného nepřátelství mezi Václavem I. a pozdějším Přemyslem Otakarem II. jako jakási unikátní galerie vítězů a poražených příslušníky vojenské družiny Václavovy. Jsem přesvědčen o tom, že tato interpretace vyhovuje jak chronologickým, tak společenským vývodům, učiněným z rytin samotných.

Je celkem přirozené, že v současnosti zbývá odpovědět na celou řadu otázek souvisejících zejména s heraldickými motivy. Především je nutné konstatovat, že soubor minimálně sedmnácti erbů představuje patrně nejstarší českou erbovní galerii, přijmeme-li datování jejího vzniku do r. 1249. Centrálně a nejvýše položený štít se zkříženými hráběmi (obr. 1 č. 46) je jednoznačně erb hrabišický (Král z Dobré Vody 1900, 157; Kolář—Sedláček 1902, 204; Sedláček 1925, 32; Novotný 1937, 433). Znak Hrabišiců se objevuje znovu na kvádříku umístěném o dva řádky níže. Zde je situován uprostřed trojice znaků, dnes prakticky nečitelných (obr. 1 č. 38). Ze starší fotografické dokumentace je zřejmé, že je provázen vpravo štítem s dvěma pruhy pokosem v pravé a jednoduchým leknem v levé horní polovině a vlevo polceným znakem s dvěma vodorovnými pruhy v levé polovině. Z erbů používaných již ve 13. století je možné hledat u prvního z nich souvislost s pány ze Žinkov nebo ze Šumberka (pruhy pokosem — Novotný 1937, 441; Král z Dobré Vody 1900, 306) a Kounici, jež však užívali dvojici leken. Jednoduchou variantu lekná preferoval Heřman z Mrdic (Král z Dobré Vody 1900, 121; Kolář—Sedláček 1902, 188; Novotný 1937, 442), doložený ovšem až o tři čtvrti století později (Sedláček 1882, 177). Druhý z těchto erbů může odkazovat na drslavické poltrojříčí (Sedláček 1925, 27; Novotný 1937, 440), při čemž zůstává otázkou, zda nepřilíš zřetelné linie v pravé polovině štítu nepředstavují ještě další heraldické znamení (nebo lem?). Na sousedním kvádříku (obr. 1 č. 39) se pak vyskytuje dokonce šest erbů, po třech ve dvou řadách nad sebou. Oba krajní jsou v obou řadách identické — vpravo střela, vlevo žebřík. Střela pokosem je jednoznačně znakem Bavorů ze Strakonic (Král z Dobré Vody 1900, 146; Sedláček 1925, 33; Novotný 1937, 443), stejně situovaný žebřík, který se na jiném kvádříku objevuje osamoceně (obr. 1 č. 42), je spojován původně s pány z Poděbrad a později s pány z Choustníka (Kolář—Sedláček 1902, 208; Novotný 1937, 459n). Bez zajímavosti není ani to, že původním znamením pánů z Choustníka bylo lekno (Král z Dobré Vody 1900, 150). Na centrálním erbu v horní řadě vidíme samotné lekno analogické znamení použitému na sousedním kvádříku, v dolní řadě šachovaný štít, jehož čtyři střední pole jsou ještě dělena pokosem i pošikem. Uvedený popis vychází z fotodokumentace, pořízené zřejmě hned po odkrytí rytin. Na ní je rovněž patrné, že z těchto devíti štítů jsou čtyři v horní řadě opatřeny stylizovanými oblými helmy (nebo naznačením závěsu?) a jedna z dolních možná vysokou silně stylizovanou hrcovou přilbou. Právě u těchto znaků se vyskytují výše zmíněné meče. Z dalších heraldických znamení lze upozornit na čtvrcený kruh (obr. 1 č. 31) nebo kruh vícenásobně dělený a štít dělený a čtyřikrát polcený (obr. 1 č. 41). V posledních dvou případech jsou erby vybaveny opět přilbicemi, tentokrát hrcového charakteru. U dělených kruhů můžeme hypoteticky uvažovat o schematickém znázornění vítkovské růže, i když je nápadné, že v žádném z obou případů není kruh rozdělen na pět dílů. Je tomu tak pouze u jednoho z publikovaných erbů (Stehlíková 1984, 82), který ovšem v dnešním stavu nebyl rozeznán. Může se jednat o erb na kvádříku s dvěma řadami mužských obličejů (obr. 1 č. 20), kde se vyskytuje na štítě znamení dalšího děleného kruhu,

Obr. 3 Detail erbů na rytině č. 39. Stav po odkrytí v r. 1959. Foto PÚPP.

Obr. 4. Erby se stylizovanými přilbami na rytině č. 41. Stav v r. 1992. Foto J. Mourek.

v dnešním stavu ovšem blíže nespecifikovatelného. Je provázen šachovaným štítem, který stejně jako výše zmíněný šachovaný štít a štít dělený a čtyřnásobně polcený zatím z 13. století neznáme. Posledním heraldickým znamením je ruka pod zápěstím s otevřenou dlaní jako jediný jednoznačný heraldický motiv na západní stěně. Ruka se na erbech objevuje velmi často, většinou ovšem v kombinaci s dalšími znameními nebo alespoň v podobě, zachycující větší partii této končetiny. Ruka s hráběmi je uváděna jako znak Boreše z Rýzmburka, při čemž zobrazení ruky pod zápěstím s otevřenou dlaní bývá interpretováno jako znamení přísahy (Kolář—Sedláček 1902, 170). Fakt, že zobrazená ruka má šest prstů, nepovažuji za podstatný.

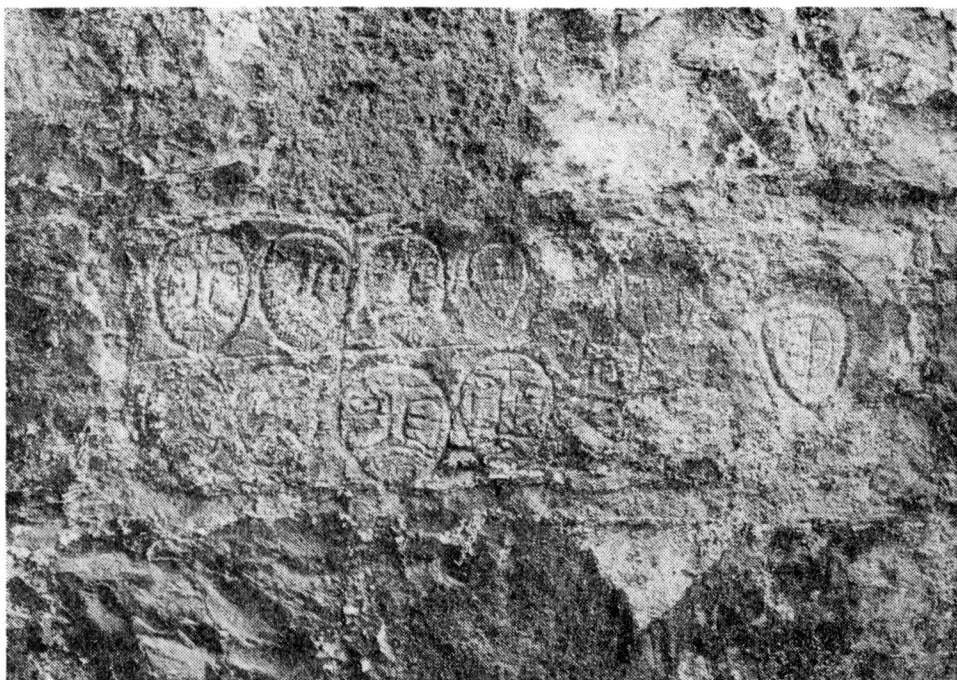
Pokládáme-li za původce rytin vítěznou stranu konfliktu, čemuž nasvědčuje znak Hrabišiců jako erb nejvěrnějšího příslušníka Václavovy družiny Boreše z Rýzmburka, nabízí se otázka ztotožnění dalších šlechtických bojovníků královského vojska. Jména dvou hlavních straníků Václavových známe z Dalimilovy kroniky (FRB III, 180), kde je vedle zmíněného Boreše uváděn

Obr. 5. Ozbrojenec na rytině č. 16. Stav v r. 1983. Foto J. Sommer.

i Havel z Lemberka. U tzv. Druhého pokračování Kosmovy kroniky, u Františka Pražského a u Pulkavy zůstává královská strana zcela anonymní. Situace není prakticky jiná u strany Přemyslovy, kde jsou výslovně uváděni pouze negativně hodnocení podněcovatelé vzpoury Ctibor se synem Jarošem, kteří také jako jediní platili za svou aktivitu životem (FRB II, 287; FRB III, 181). Havel z Lemberka jako příslušník Markvarticů by se měl heraldicky projevit erbem se lvicí nebo prostým půleným erbem, který údajně získal, byť je doložen až později (Sedláček 1925, 15; Novotný 1937, 437). Další Václavovi příznivci byli určeni na základě rozboru svědků listin vydaných Václavem v době konfliktu. Jaroš ze Slivna (Novotný 1928, 794) je ztotožňován s Jarošem z Fuchsberka (Šittler 1911, 89n), za jehož erbovní znamení je považována liška, doložená v kletotu jeho syna Alberta z Poděhus (Kráal z Dobré Vody 1900, 328; Kolář—Sedláček 1902, 176; Šittler 1911, 90). Z předchozího textu vyplývá, že podobná erbovní znamení zatím nalezena nebyla. Smil, Jindřich a Častolov, purkrabí na Žitavě (Novotný 1928, 794) náleželi k Ronovcům (Novotný 1937, 435) a ani ostrve zatím na rytinách identifikovány nebyly. Stejně je tomu s erbem Švambergů a pozdějšího zvíkovského purkrabí Hirza (Novotný 1928, 794), ani labuť (Novotný 1928, 446) ani štenýř, zdobící Hirzův náhrobek (Kuthan 1993, 48) nebyl ve věži nalezen. O Heřmanovi, otci Fridricha ze Šumberka, je možné uvažovat v souvislosti se znakem s pruhy pokosem. Z erbů jednoznačně určených je sporná přítomnost bavorovské střely, protože samotný Bavor stál pravděpodobně na straně Přemyslově (Novotný 1928, 794). Detailní rozbor této problematiky včetně jednoznačné identifikace jednotlivých znaků není ovšem cílem předkládaného příspěvku. K němu je vhodné přistoupit až po shromáždění veškeré dostupné dokumentace rytin a zejména po jejich nezbytné ochraně a ošetření spojené samozřejmě s pořízením co nejdokonalejší a nejkompletnější dokumentace. Pak bude s největší pravděpodobností možné rozeznat případně další výjevy, určit základní rytiny zobrazující uvedenou událost a odlišit mladší vrstvu dodatečných zásahů. Tehdy přijde čas na detailní posouzení jednoho z našich nejstarších dochovaných erbovních souborů. Prvořadou povinností je ovšem bezodkladná záchrana této vzácné památky 13. století, která bezesporu představuje i velmi hodnotný historický pramen pro toto období.

První kroky k ošetření rytin byly podniknuty prakticky současně s konstatováním jejich významu a katastrofálního stavu (Dragoun 1992, 21, 24). Na základě doporučení byly autorem příspěvku kontaktováni pracovníci firmy FJP Restauro, kteří provedli technologický průzkum zdiva. Jeho součástí byla i analýza vzorku kamene s výkvěty soli, které se ujali pracovníci přírodovědného odboru Vysoké školy užitéch umění ve Vídni. Provedené analýzy konstatovaly, že výkvěty soli jsou tvořeny především síranem vápenatým a že povrch kvádríků byl v minulosti opatřen tenkým organickým filmem, zřejmě PVAC disperzí. Pod ní docházelo k opakované krystalizaci a rekrystalizaci solí, což značně narušovalo originální povrch. Na základě těchto analýz byl vypracován výše zmíněným pracovištěm restaurátorský záměr, který navrhuje provedení vlastní konzervace kvádrů s rytinami v laboratorních podmínkách po vyjmutí ze zdiva. Tento postup je použitelný podle autorů restaurátorského záměru, ing. P. Justy a ak. soch. Z. Fučíka, pouze po ověření na autentickém materiálu (tzn. na vybraném nezdobeném kvádríku ze zdiva interiéru věže) a po vyjádření dalších odborníků a jejich oponentských posudcích. Vyjmutí kvádríků je motivováno i nutností izolace proti pronikání vlhkosti z jádra zdiva směrem k jeho povrchu tak, aby bylo zabráněno dalšímu transportu solí (Justa—Fučík 1992, 2).

Obr. 6. Mužské obličejce a dva erby na rytině č. 20. Stav v r. 1983. Foto J. Sommer.

Obr. 7. Běžící pes na západní stěně Interiéru. Stav v r. 1983. Foto J. Sommer.

Zahájení jakýchkoliv restauračních prací je samozřejmě vázáno na zajištění finančních prostředků. Z tohoto důvodu upozornil autor příspěvku v únoru roku 1993 na stav této významné památky dopisem Obvodní úřad Prahy 1 jako majitele objektu, Klub Za starou Prahu jako jeho uživatele, Odbor památek, muzeí a galerií MK ČR jako vrcholný orgán památkové péče a odbor památkové péče pražského Magistrátu jako instituci, která může přidělit finanční příspěvek na záchranu. Odpověď přišla jediná, překvapivě ovšem ta nejdůležitější, OPP MHMP přislíbil k tomuto účelu částku 380 000 Kč, budou-li splněny nezbytné formality. Na základě této informace podal Obvodní úřad Prahy 1 žádost o příspěvek na zachování a obnovu kulturní památky. Žádost byla 23. března schválena Pražským ústavem památkové péče. Po následujícím jednání přímo na místě byl majitel objektu, OÚ Praha 1, vyzván ke splnění několika drobných dodatečných úkolů, nezbytných k zahájení restaurace s tím, že uvedená částka bude pro tuto akci blokována. Protože do poloviny listopadu 1993 OÚ nereagoval, byly tyto finanční prostředky použity jinak. V současné době je vyvíjen tlak na majitele, aby podnikl nutné kroky a na OPP MHMP se počítá s finančními prostředky na rok 1994. V optimálním případě by bylo možné práce zahájit již na jeho počátku. Dnes (tzn. v listopadu 1993) vše závisí na aktivitě OÚ Praha 1, případně na působení odborné veřejnosti na tento orgán. Vzhledem ke stavu a významu památky považují dosavadní postoj Obvodního úřadu Prahy 1 za svrchovaně neodpovědný, protože nedovoluje zahájit naprosto nezbytnou restauraci poté, co se podařilo zajistit to, co v běžných případech bývá leckdy neřešitelný úkol — totiž finanční prostředky.

Za poskytnutí fotodokumentace z r. 1983 děkuji ing. Janu Sommerovi.

Prameny a literatura

- DRAGON, Zd., 1992: Rytiny v interiéru románské Malostranské mostecké věže, in: Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, 21—28. Praha.
- FRB II, 1874: Kcsmův letopis český s pokračovateli, ed. Emler J., Praha.
- FRB III, 1882: Rýmovaná kronka Česká tak řečeného Dalimila, ed. Emler J., Praha.
- CHADRABA, R., 1991: Staroměstská mostecká věž a její výzdoba ve vztahu ke korunovací českých králů, *Staletá Praha XXI*, 55—135.
- CHOTĚBOR P., 1985: Středověké ryté kresby na stěnách interiéru baziliky sv. Jiří na Pražském hradě, *AR XXXVII*, 628—643.
- JEČNÝ, H., 1979: Praha 1278 — sídelní město železného a zlatého krále, *Staletá Praha IX*, 32—44.
- JUSTA, P.—FUČÍK, Z., 1992: Malostranská mostecká věž — podvěží. Restaurátorský zámer. Praha.
- KLUČINA, P.—ROMAŇÁK, A., 1983: Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby. Praha.
- KOLÁŘ, M.—SEDLÁČEK, A., 1902: Českomoravská heraldika I., Praha.
- KRAL Z DOBRÉ VODY, V., 1900: Hera. d ka. Praha.
- KUTHAN, J., 1993: Přemysl Otakar II. V. mperk.
- MERHAUTOVA, A., 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.
- MERHAUTOVÁ, A.—TŘEŠTÍK, D., 1983: Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha.
- MICHNA, P.—POJSL, M., 1988: Románský palác na Olomouckém hradě. Brno.
- NOVOTNÝ, V., 1928: České dějiny I/3. Praha.
- NOVOTNÝ, V., 1937: České dějiny I/4. Praha.
- PIŠA, V., 1980: Ochrana archeologických památek v Praze, *AH 5*, 143—146.
- POJSL, M., 1981: Přemyslovský knížecí hrad v Olomouci, *AH 6*, 199—219.
- SEDLÁČEK, A., 1882: Hrad, zámky a tvrze království Českého I. Praha.
- SEDLÁČEK, A., 1925: Českomoravská heraldika II. Praha.
- STEHLÍKOVÁ, D., 1984: Některé heraldické problémy v umělecko-historickém bádání o českém středověku, *Heraldická ročenka 80—85*.
- STEHLÍKOVÁ, D.—VARHANÍK, J.—SOMMER, J., 1984: Marginálie k umění posledních Přemyslovců, *Umění XXXII*, 23—37.

- SITTLER, E., 1911: Kostel sv. Linharta a dům „U černého orla“ na Starém Městě pražském, Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek královského hlavního města Prahy 3, 75—111.
- VILÍMKOVÁ, M., 1972: Ryté kresby na kvádríkovém zdivu Malostranské mostecké věže v Praze, Obnova památek 3, 68—71.

Zusammenfassung

Die Gravierungen im romanischen Kleinseitner Brückenturmes in Prag und Frage ihrer Restaurierung

Im Innern des romanischen Kleinseitner Brückenturmes wurde schon am Ende der fünfziger Jahre eine Menge von Gravierungen festgestellt, die nachträglich auf die Flächen der Tonschieferquader ausgeführt wurden. In heutiger Zeit konnten 63 Zeichnungen erkannt werden. Die dargestellten Motive ergeben verschiedene Themenkreise: männliche Gesichter und Gestalten (in zwei Fällen in voller Rüstung), heraldische Motive und Darstellungen von Tieren. Aufgrund der abgebildeten Waffentypen dürfte dieser Komplex von Gravierungen um die Mitte des 13. Jahrhunderts entstanden sein. Bei einer Gegenüberstellung gleichaltriger Gravierungen aus der Burg in Olomouc und aus der St. Georgsbasilika auf der Prager Burg war eine auffällige Ähnlichkeit zu konstatieren. Eine markante Abweichung ist jedoch das Nichtvorhandensein von Inschriften. Die dargestellten Szenen hängen offensichtlich mit dem Milieu einer höheren sozialen Bevölkerungsgruppe zusammen, die auf militärische und Jagdtätigkeit orientiert wurde und zugleich des Schreibens unkundig war. Anhand dieser Charakteristik sind als Autoren die Angehörigen der bewaffneten Gefolgschaft König Wenzels I. zu betrachten, die den Brückenturm in der Endphase des militärischen Konflikts zwischen dem König und dessen Sohn Přemysl 1249 besetzen. Bestandteil der Gravierungen, die eine Galerie von Siegern und Besiegten bilden, sind auch die relativ zahlreichen Wappen, die für einen der ältesten Komplexe böhmischer heraldischer Denkmäler gehalten werden. Eine Konservierung der Gravierungen, die sich derzeit in einem kritischen Zustand befinden, ist Voraussetzung für ihre eingehende Bewertung.

Abbildungen:

- 1 Stellen der Gravierungen auf der Südwand des Turmes. 1—52 Quadratsteine mit eingeritzten Zeichnungen. A — nachträgliche Einmauerung nach der Entfernung des romanischen Gewölbes. B — ein Loch nach der romanischen Schießscharte. C — nachträglich zubereitete Nike. D — vorausgesetztes Niveau des Bodens. Gezeichnet J. Mourek.
- 2a und b. Das Vergleichen der Gravierungen nach der Freilegung und im Jahr 1992. In der Mitte der Gravierungen mit Wappen Nr. 38 und 39, rechts oben gekreuzter Rechen auf der Gravierung Nr. 46, rechts unten Hirsch auf der Gravierung Nr. 21. Foto Z. Fučík.
- 3 Detail der Wappen auf der Gravierung Nr. 39. Zustand nach der Entdeckung im Jahr 1959.
- 4 Wappen mit stilisierten Schilden auf der Gravierung Nr. 41. Zustand im Jahr 1992. Foto J. Mourek.
- 5 Ein Bewaffneter auf der Gravierung Nr. 16, Zustand im Jahr 1983. Foto J. Sommer.
- 6 Männliche Gesichter und zwei Wappen auf der Gravierung Nr. 20. Zustand im Jahr 1983. Foto J. Sommer.
- 7 Laufender Hund auf der Westwand. Zustand im Jahr 1983. Foto J. Sommer.

